

Titelblad

Titel: Recension: Catrin Norrby & Gisela Håkansson (2007), Språkinlärning och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige.

Författare: Sofie Henricson

Recension i:

Harling-Kranck, Gunilla & Lehti-Eklund, Hanna (utg.), 2008: Folkmålsstudier 46. S. 93–97.

Datum: 26.4.2010

Norrby, Catrin & Håkansson, Gisela: Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige. Studentlitteratur. ISBN 978-91-44-04735-5. 2007.

I inledningen till *Språkinläring och språkanvändning* presenterar författarna bokens uppläggning och anger ett syfte vara ”att presentera några centrala delar av forskningen om andraspråk och flerspråkighet för en varierad läsekrets med sinsemellan olika bakgrund och intressen” (s. 7–8). Det säger sig självt att Norrby och Håkansson har åtagit sig en svår uppgift; att skriva en bok som tillfredsställer en varierad målgrupp med heterogen bakgrund och olika intressen är knappast möjligt utan en del kompromisser, om det alls låter sig göras. Även om författarna undviker att definiera sin målgrupp i själva texten nämns det dock på pärmen att boken vänder sig till högskolestuderande på grundnivå och denna målgrupp torde volymen tilltala. *Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige* är ett anslående introduktionsverk till forskningen om andraspråk, med illustrativa exempel från forskningsprojektet *Svenska i och utanför Sverige* (härefter SIOUS).

Forskningsprojektet SIOUS har fokuserat på andraspråksinläring av svenska bland inlärare i Sverige och inlärare i Australien, för att ta reda på omgivningens roll i inlärningsprocessen. Genom att jämföra vuxnas språkinläring i olika miljöer erbjuder projektet ett nytt, komparativt perspektiv på inläring av andraspråk och främmandespråk. Grammatik, pragmatik, ordförråd och interaktionella mönster har varit centrala frågor inom projektet, och i den här boken presenterar och diskuterar Norrby och Håkansson resultaten för grammatikens, pragmatikens och interaktionens del.

Tyngdpunkten ligger trots allt på att introducera ett forskningsfält, vilket även märks i det utrymme som SIOUS-projektet ges i boken. Läsaren får se små glimtar av projektet även i de allmänna avsnitten, i form av exempel och kortare hänvisningar till projektet, men SIOUS framstår trots allt inte som huvudpoängen i framställningen. I inledningen nämns projektet som en av de främsta målsättningarna med boken, men därefter läggs syftet åt sidan till fördel för en mycket lättillgänglig och behaglig genomgång av andraspråksforskningens trender och traditioner. I slutet av det första kapitlet presenteras projektet visserligen kortfattat på s. 24–25, men därefter tas det inte upp i större omfattning förrän på s. 96.

Boken är mycket pedagogiskt upplagd. Varje kapitel börjar med en kort inledning där det aktuella kapitlet beskrivs och introduceras. I slutet av kapitlet får läsaren ta del av en sammanfattning, varefter ett antal diskussionsfrågor föreslås. En del består av frågor som kunde diskuteras i smågrupper, medan författarna andra gånger ger läsaren hemuppgifter, t.ex. att ta reda på information eller att intervjua kurskamraterna om deras språkkunskaper och språkliga bakgrund. Norrby och Håkansson föreslår även att läsaren skriver uppsatser och kursdagböcker samt redovisar resultaten muntligt i klassen. I slutet av boken har läsaren tillgång till en termbank, där ett urval begrepp såsom modersmål, dialekt, reparation och sociopragmatik ges knapphändiga och lättvindiga beskrivningar. Detta framställningssätt gör profileringen som kurslitteratur än tydligare. Texten tyngs inte heller av fotnoter eller alltför många referenser, medan de verk som nämns ofta får en lite längre beskrivning. Detta ökar läsbarheten, men leder ställvis till att läsaren saknar utförligare litteraturhänvisningar. En lösning på svårigheten att kombinera en lättsmält framställning med lite fler tips för fortsatt läsning, som t.ex. Thomason (2001) använt sig av, är att införa beskrivande tipslistor i slutet av kapitlen.

Boken inleds med en sammanfattande översikt över svenska språket i och utanför Sverige, medan det andra kapitlet går in på begreppet flerspråkighet. Flerspråkighet nämns som en viktig del av frågeställningen, men blir rätt summariskt behandlad i den här volymen. Flerspråkighet diskuteras egentligen endast i kapitel 2, där flerspråkiga identiteter avhandlas.

En bok som handlar om "andraspråksinläring och flerspråkighet, både i och utanför Sverige" (s. 7), väcker förväntningar på en fördjupad diskussion av *såväl* andraspråksinläring *som* flerspråkighet, då även grundläggande resonemang om modersmål och tvåspråkighet kunde förväntas höras till beskrivningen (inkluderande hänvisningar bland annat till Skutnabb-Kangas 1981 och Romaine 1995). I den här boken är det emellertid andraspråksforskningen som står i fokus, och denna precisering kunde även ha gjorts explicit av författarna.

Efter den här mycket generella bakgrunden till svenska språket som andraspråk i och utanför Sverige får resultaten från SIOUS-projektet en mer framträdande roll i kapitlen 3–5. För en mer insatt läsare som endast vill ta del av resultaten från forskningsprojektet SIOUS kan det därför vara frestande att inleda läsningen vid kapitel 3, samt att hoppa direkt till slutet av kapitlen, där resultaten presenteras och diskuteras. För den läsare som inte känner till det omfattande forskningsfältet sedan tidigare är greppet däremot fruktbart. Kapitlet inleds med en introduktion och bakgrund varefter frågeställningarna illustreras med exempel från ett aktuellt projekt.

Kapitel 3–5 inleds med en översikt av tidigare forskning i andraspråksinläring och användning. Denna översikt ska enligt författarna ses som en bakgrund till presentationen av projektets resultat, men det är en svår balansgång mellan att ge en introduktion till ett forskningsfält och att presentera nya forskningsrön. Vilken aspekt som blir mer framträdande varierar från ett kapitel till ett annat. I kapitel 3 fungerar projektresultaten närmast som en illustration och tillämpning av de teorier och metoder som beskrivs i kapitlet, medan projektet ges större tyngd i de två följande kapitlen.

Författarna inleder kapitel 3 med att diskutera grammatikens roll i inlärningsprocessen och bjuder på en mycket lättfattlig och överblickbar snabbintroduktion i andraspråksforskning i bl.a. typologisk, generativ och minimalistisk tappning. De berättar om vilka teoribildningar som varit tongivande i svensk andraspråksforskning samt går närmare in på processbarhetsteorin, som de även använt sig av i analyserna inom projektet. Resultaten från SIOUS tyder på att grammatisk kunskap växer fram i samma ordning oberoende av om den som lär sig språket lever i målspråksmiljö eller inte. De som bor i ett land där målspråket talas har vanligen en starkare känsla för de pragmatiska aspekterna av språket, medan de som lär sig svenska i en främmande miljö har bättre reda på grammatiken än pragmatiken, men resultaten från SIOUS visar att den ordning i vilken grammatisk kunskap inlärs följer Pienemanns processbarhetsteori.

I kapitel 4, där Norrby och Håkansson ser på språkinläring ur ett pragmatiskt perspektiv, ges SIOUS-projektet ett större utrymme. Ett vanligt verktyg för att undersöka inlärares språkliga produktion är den s.k. DCT-enkäten ('discourse completion task'), som är ett pragmatiskt lucktest. En typisk DCT-enkät är upplagd så att en situation beskrivs varefter en kort dialog presenteras. Dialogen är dock inte komplett, utan inlärares uppgift är att fylla i en eller flera yttranden i denna dialog. Genom att använda en tillämpning av DCT-enkäten jämförde projektgruppen hur inlärare av svenska bosatta i Australien och inlärare bosatta i Sverige fyllde i luckorna. Kontrollgruppen bestod av infödda talare av svenska. Enligt resultaten har inläarna (både de som bor i Sverige och de som bor i Australien) en pragmatisk och interaktionell kompetens på en generell nivå, vilket kommer fram i att de i sina svar realiserar samma språkhandlingar som de infödda. På detaljnivå uppvisar inläarna däremot en större variation i svaren, då de inte använder fasta fraser och pragmatiska rutiner i samma grad som infödda talare av svenska. Undersökningen visar att språkhandlingarna till en början uttrycks direkt och att det tar en stund innan inlärare kan förstå eller producera indirekta uttryckssätt.

I det femte kapitlet diskuterar författarna vad samtalsanalysen kan tillföra andraspråksforskningen – samtidigt förflyttas perspektivet från *inläring* till *användning* av andraspråk. Efter en genomgång av samtalsanalysens hörnstenar och verktyg använder de sig av metoden i SIOUS, och visar utifrån analyser av samtalsutdrag hur den samtalsanalytiska metoden leder till ett viktigt perspektivskifte: till att inläraren ses som en kompetent språkbrukare och att andraspråksforskaren då fokuserar på den interaktionella förmåga talaren har, i stället för att leta efter brister i den språkliga produktionen. Ett samtalsanalytiskt perspektiv lyfter även ner förstaspråkstalaren från sin piedestal; ur denna synvinkel kan förstaspråkstalaren inte ses som en norm mot vilken andraspråkstalarens brister framgår. Däremot deltar andraspråkstalaren och förstaspråkstalaren i ett gemensamt interaktionellt projekt, där alla deltagare anpassar sig till det aktuella samtalet och till dem som deltar i det. Detta perspektiv handlar också om att se på samtal ur ett dialogiskt perspektiv (se t.ex. Linell 2005), om att flytta ut kognitiva processer och kommunikativa språkhandlingar ur den enskilda individen och ut på en gemensam arena, där alla deltagare påverkar varandra och skapar en gemensam förståelse och en gemensam kommunikation.

Författarna avslutar framställningen med att i sista kapitlet höja ett varningens finger. De diskuterar olika forskningsmetoder och vilka teorier de anknyter till och uppger lite skolmästaraktigt att syftet med kapitlet är ”att göra läsaren mer medveten om vikten av att granska forskningsresultat kritiskt” (s. 9) och inse att ingen studie kan erbjuda det slutgiltiga svaret på en forskningsfråga. Formuleringen antyder att boken inte riktar sig till aktiva forskare inom området. Däremot kan den vara en ypperlig inkörsport för en blivande forskare av andraspråksinläring och andraspråksanvändning. *Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige* framstår framförallt som en introduktionskurs till andraspråksforskningen och fungerar utmärkt som sådan. SIOUS-projektet kunde däremot förtjäna en egen volym.

Citat och samtalsutdrag har återgivits på ursprungsspråket utan svensk översättning. Detta är ett läsarvänligt tilltag som är till fördel för layouten, samtidigt som det möjliggör längre utdrag och citat, som med översättningar kunde bli alltför långa för det här formatet. Det förekommer samtalssekvenser och citat på danska, norska, engelska och tyska, även om de allra flesta exemplen är på svenska.

Den allmänna teoretiska diskussionen illustreras av en uppfriskande blandning av samtalsutdrag, textavsnitt, statistiska tabeller, bilder, illustrativa figurer och underhållande listor, såsom listor på svar i lucktesten för projektets pragmatiska del. Speciellt rekommenderas den som endast vill bläddra genom boken att stanna upp på s. 144, där läsaren får bekanta sig med och jämföra tre spalter med erbjudna svar på luckfrågor; i den första redovisas hur svenska inlärare i Australien fyllt i luckan, i den andra hur inlärare i Sverige gjort det samt i den tredje hur kontrollgruppen med svenska informanter utfört uppgiften. En annan fin illustration av pragmatiska lucktest erbjuds på s. 150–151, där svaren av inlärarna i Sverige och Australien ställs upp bredvid varandra.

Eftersom andraspråksforskning har bedrivits ända sedan 1950-talet och forskningstraditionen för svenskans del har sina rötter i 1970-talet försöker författarna inte ge en heltäckande beskrivning av forskningsfältet på de cirka 250 sidor den här volymen omfattar, utan har varit tvungna att göra ett urval och fokusera på vissa forskningsfrågor. Norrby och Håkansson gör en förtjänstfull insats med en tilltalande och lättillgänglig introduktion till de forskningsfrågor, milstolpar och teorier som varit centrala inom området andraspråksforskning.

Referenser

- Linell, Per (2005). En dialogisk grammatik? I: Anward, Jan & Nordberg, Bengt (red.), Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk. Lund: Studentlitteratur. S. 231–328.
- Romaine, Suzanne (1995). Bilingualism. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Skutnabb-Kangas, Tove (1981). Tvåspråkighet. Lund: Liber Läromedel.
- Thomason, Sarah (2001). Language contact. An introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Sofie Henricson

